

DOI <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2024-2-6>

УДК 792.05

ORCID ID: 0000-0002-4546-7590

ORCID ID: 0009-0006-1500-513X

Олена Кашшай

*кандидатка мистецтвознавства,
старша викладачка кафедри теорії та історії мистецтва
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
olena.kashshay@naoma.edu.ua*

Валерія Данилюк

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
lera.danilyuk@naoma.edu.ua*

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЗАЛ У ТЕАТРІ ТА ЙОГО СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ

Анотація. У статті розглянуто проблеми, пов'язані з обмеженнями архітектурних параметрів театральних будівель, які ускладнюють проведення подій різних жанрів і форматів. На тлі стрімкого розвитку сучасної сценографії, яка включає інтерактивні елементи та мультимедійні ефекти, постає необхідність створення універсальних театральних залів, здатних адаптуватися до сучасних вимог. Перспектива трансформації таких універсальних залів у театрах є актуальною та має значний потенціал у сучасному театральному світі.

Мета статті. Визначення інноваційних підходів до трансформації театральних залів у напрямі універсалізації спрямоване на створення адаптивних просторів, здатних задовольняти різноманітні мистецькі та соціокультурні потреби, а також підходити для різножанрових вистав. У статті досліджено різні інноваційні підходи до трансформації театральних залів, зокрема використання рухомих сидінь, змінних сценічних платформ та вдосконалених систем звукозапису та освітлення. Ці технічні рішення дозволяють створювати адаптивні простори, які можуть задовольняти різноманітні потреби та вимоги сучасних театральних подій.

Методи дослідження. Використовувався метод аналізу для виявлення ключових аспектів трансформації театральних залів та метод порівняння, який застосовувався для верифікації із загальноприйнятими стандартами та інноваціями. У статті проведено аналіз театральних залів України та розглянуто закордонний досвід, зокрема на прикладі американських проєктів універсальних трансформованих театральних залів, розроблених архітектурною фірмою REX. Розвиток і трансформація театральних залів у векторі універсалізації є ключовим елементом для створення інноваційних просторів, що розширюють можливості проведення різноманітних вистав і забезпечують безперервність театральних подій. Такий підхід дозволяє театрам адаптуватися до викликів сучасного театального мистецтва та відповідати потребам аудиторії. **Результати дослідження та висновки.** Дослідження виявило, що інноваційні підходи до трансформації універсальних театральних залів мають великий потенціал у вирішенні проблем, пов'язаних з обмеженнями архітектурних параметрів та потребами сучасних вистав. Використання широкого спектру технічних рішень, таких, як рухомі сидіння, змінні сценічні платформи та вдосконалені системи звукозапису та освітлення, сприяє створенню адаптивних просторів, що відповідають різним потребам та вимогам різноманітних театральних вистав. Ці інновації відкривають широкі можливості для розширення сценічного простору театральних будівель та сприяють реалізації нового культурно-мистецького досвіду. Отже, розвиток та трансформація універсальних театральних залів є ключовим елементом для створення новаторських просторів, що сприяють розширенню можливостей у проведенні різноманітних вистав та забезпечують неперевершений театральний досвід.

Ключові слова: сучасний театр, трансформація, універсальний театральний зал, адаптивні простори, інтерактивність, мультимедійні ефекти, світлове та звукове обладнання, сценічна механіка, мистецтво, гнучкість.

Olena Kashshay

PhD in Art Studies

Senior Lecturer, Department of Theory and History of Art,

Faculty of Theory and History of Art

National Academy of Fine Arts and Architecture

olena.kashshay@naoma.edu.ua

Valeriia Danyliuk

First-year Student of the Master's Program

National Academy of Fine Arts and Architecture

lera.danilyuk@naoma.edu.ua

TRANSFORMATION OF UNIVERSAL HALLS IN THEATERS: INNOVATIVE APPROACHES TO SPACE ADAPTATION

Abstract. The article addresses the challenges associated with architectural constraints in theatrical buildings, which complicate the staging of performances of various genres and formats. Against the backdrop of the rapid development of contemporary productions, incorporating elements of interactivity and multimedia effects, there arises a need for creating universal theatrical venues capable of adapting to diverse requirements. The transformation of universal halls is deemed relevant and holds significant potential in the modern theatrical world. *The article* highlights innovative approaches to the transformation of theatrical venues, including the use of movable seating, variable stage platforms, and enhanced sound and lighting systems. These technical solutions enable the creation of adaptive spaces capable of meeting various needs and demands of contemporary productions. Additionally, the article conducts an analysis of theatrical spaces in Ukraine, focusing on examples of American projects of transformed universal theatrical halls developed by the architectural firm REX, showcasing the capabilities of these innovative approaches. *In conclusion*, it emphasizes that the development and transformation of universal theatrical halls are key elements in creating innovative spaces that expand the possibilities for staging diverse productions and provide an unparalleled theatrical experience. Such an approach allows theaters to adapt to changes in audience needs and the challenges facing contemporary art. *Article objective.* Determining innovative approaches to transforming universal theater halls into adaptive spaces capable of meeting various needs and genres of performances. *Research methodology.* The research methodology involved studying literary sources, scientific publications, and information about theater hall projects that have been transformed to adapt to different types of performances. Additionally, analysis and comparison methods were used to identify key aspects of transforming theater halls with commonly accepted standards and innovations. Data collection utilized a wide range of sources, including scientific articles, websites of architectural firms specializing in theater design. *Research findings and conclusions.* The research has shown that innovative approaches to transforming universal theater halls have great potential in addressing issues related to architectural constraints and the needs of contemporary performances. Utilizing a wide range of technical solutions, such as movable seating, variable stage platforms, and advanced sound and lighting systems, facilitates the creation of adaptive spaces that cater to various needs and requirements of diverse theatrical performances. These innovations offer broad possibilities for expanding the cultural space and enhancing the quality of the theatrical experience. Therefore, the development and transformation of universal theater halls are crucial elements in creating innovative spaces that expand the possibilities for hosting diverse performances and ensure an unparalleled theatrical experience.

Key words: contemporary theater, transformation, universal theatrical hall, adaptive spaces, interactivity, multimedia effects, lighting and sound equipment, stage mechanics, art, flexibility.

Постановка проблеми. Театральні будівлі часто мають обмежені архітектурні параметри, які часом створюють труднощі для проведення вистав різного жанру та формату. Адже сучасні постановки можуть включати елементи інтерактивності, мультимедійні ефекти, що потребують різних технічних рішень, серед яких світлове та звукове обладнання, сценічна механіка тощо. Це створює потребу в універсальності залів, які були би здатні реалізовувати різні за масштабом сучасні постановки. Це може бути вирішено шляхом трансформації театального та сценічного простору.

Актуальність. Інноваційні підходи до трансформації залу дозволяють створювати адаптивні простори для різних видів вистав, включаючи драму, музичні спектаклі, балет та експериментальні постановки. Використання новітніх технологій, зокрема проєкційних систем і віртуальної реальності, розширює спектр можливостей для створення неперевершених театральних вистав. Такі підходи роблять театральний досвід більш інтерактивним і видовищним, залучаючи ширшу аудиторію глядачів.

Театр завжди був місцем, де мистецтво оживає, а глядачі занурюються в світ фантазії та

драматургії. Однак, з розвитком сучасного суспільства і зміною потреб та очікувань аудиторії, театри постійно перебувають у пошуку нових способів забезпечення незабутнього театрального досвіду. Однією з найважливіших складових цього пошуку є трансформація універсального залу – простору, де магія театру оживає, і відбувається інтенсивний контакт між акторами та глядачами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Багато українських та закордонних архітекторів й мистецтвознавців проводили дослідження, які були присвячені необхідності сучасної реконструкції театрів. Зокрема, дослідниці театру К. Юдова-Романова та Ю. Аленіна у своїй статті про модернізацію театрального простору актуалізують загальну проблему реконструкції сценічних площ, здебільшого побудованих у XIX – на початку XX ст., які не відповідають вимогам видовищності та інтерактивності сучасних постановок [1, с. 260]. У своєму дослідженні, вивчаючи приклади театральної практики, автори виявили та виокремили характерні ознаки впровадження сучасних технологічних засобів для створення художніх образів на сцені. Цінність цього аналізу полягає в тому, що воно базується на матеріалах вистав Київського академічного драматичного театру на Подолі й висвітлює проблеми застосування технологічних засобів для оформлення вистав на сучасній українській драматичній сцені. Також мистецтвознавець А. Алішер, розглядаючи сценографію як художньо-синкретичне явище, здійснює мистецтвознавчий аналіз еволюції театральних просторів, де кожен елемент визначається загальною формою, окреслюючи специфіку ролі художньої думки у формуванні сценічної дії, що істотно розширює можливості театрального синтезу [2, с. 171].

Архітектурний вектор трансформації театрального простору розглядають, серед інших, такі науковці, як В. Куцевич та М. Крипчук. Зокрема, у своїй статті, присвяченій прийомам трансформації сучасних театрів, В. Куцевич детально аналізує різноманітні сучасні методи трансформації театрального простору: видове розкриття стін зали для глядачів та моделі трансформаційних схем (наприклад, «сцена+амфітеатр», «сцена, оточена амфітеатрами», «амфітеатр, сцена, амфітеатр», «сцена-ринг», «зала без крісел і сцени»). Також вивчаються можливості застосування технологічного устаткування у театральних залах, різноманітні комбінації місць для глядачів на основі трансформації (ручної і напівавтоматичної)

тощо [3]. Натомість М. Крипчук, аналізуючи специфіку творчих пошуків режисерів та архітекторів в площині театральної сценографії XX ст., акцентує увагу на більш широкому розумінні поняття «сценографія» в архітектурі. Він розглядає сценографічну концепцію «залу-трансформера» і доводить, що зал-трансформер є квінтесенцією всіх основних напрямків розвитку сценографії в сучасному театрі [4, с. 461].

Проблеми трансформації театральних та сценічних залів у добу високих технологій також досліджує науковиця О. Камишникова [5], а перформативну теорію соціальної реальності – М. Карповець [6]. Фактори видовищності, святковості та умовності, які впливають на потреби трансформації театру, досліджує професор О. Степанова [7].

Мета статті. Визначення інноваційних підходів до трансформації театральних залів у напрямку універсалізації для створення адаптивних просторів, які здатні відповідати різним мистецьким, соціокультурним потребам та жанрам вистав.

Методи дослідження. Використовувалися методи аналізу для виявлення ключових аспектів трансформації театральних залів, а також метод порівняння, який застосовувався для верифікації з загальноприйнятими стандартами та інноваціями. Означені методи дослідження допомогли у вивченні літературних джерел, наукових публікацій та інформації з медіа про проекти театральних залів, що були трансформовані для адаптації до різних видів вистав. Для збору даних використовувалися інформаційні джерела з великої кількості ресурсів, включаючи наукові статті та вебсайти архітектурних фірм, що спеціалізуються на проектуванні театральних приміщень.

Виклад основного матеріалу. Сучасний театр – це світ мистецтва, де поєднуються засоби виразності, технології та інновації [8, с. 4]. Початок трансформації універсальних залів можна відстежити задовго до зростання інтересу до інтерактивного та імерсивного театру. Для вивчення причин, які спонукають сучасних митців активно шукати новаторські шляхи оновлення театрального простору, варто звернутися до наукових праць І. Іващенко та В. Стрельчук, присвячених театральному мистецтву в умовах глобалізаційних процесів. У них наводиться приклад постановки одного з провідних німецьких режисерів П. Штайна 1979 року. У співпраці зі сценографом К.-Е. Херрманом він створює «... незвичну та колосальну постановку трагедії «Орестея» – дев'ять

годин безперервної вистави – в прагненні запропонувати глядачу прожити день вистав в контексті діонісійських агонів. П. Штайн змінює відносини між сценою та залом, щоб відновити дискурс на його діахронічних шляхах – використання машинного простору пропонує стимул для дослідження природи театру, його взаємозв'язку з ритуалом та еволюцією трьома шляхами – окремими трагедіями трилогії...» [9, с. 72]. Це дає розуміння сучасної ролі та потреб театру у ХХ ст. та пропагує, за словами Т. Шелепко, «епічний театр», що нині має аналогії з документальним [10, с. 6].

Сьогочасні зміни в театральному просторі можуть стати важливим кроком у подоланні викликів, що постають перед сучасними театрами. Завдяки концепції універсальних залів театральний і сценічний простір стає структурно гнучкішим, здатним адаптуватися для різних видів вистав і взаємодії з глядачами. Такі зали можуть легко трансформуватися для постановок, що потребують різних сценічних налаштувань, змін конфігурації сцени та сидінь. Трансформовані універсальні зали використовують широкий спектр технічних рішень для досягнення своєї гнучкості. Це включає рухомі сидіння, які можуть змінювати своє положення та кут нахилу, змінні сценічні платформи для швидкої зміни конфігурації сцени, а також вдосконалені системи звукового та освітлювального обладнання, що підтримують різноманітні аудіовізуальні потреби вистав. Водночас ця концепція не обмежується лише інтерактивним театром.

На жаль, в Україні мало прикладів сучасних театрів, які використовують трансформацію приміщень для адаптації до різних видів вистав. Один із винятків – Київський академічний драматичний театр на Подолі. Побудований у 2015–2017 рр. архітектором О. Дроздовим (іл. 1), це поки що перший в Україні сучасний театр, спроектований із високими технологіями. У театрі є дві накладні сцени: поворотне коло і конструкція, що може змінювати кут нахилу до 90 градусів. Окрім того, театр оснащений двома спеціальними екранами, шістьма відеопроєкторами, проєкційними екранами та підлогою, що дозволяє працювати без матеріальної декорації [11]. Як повідомляється в медіа, «...спеціальна акустична система забезпечує потужний та абсолютно однаковий звук для кожного місця у залі. Один із найсучасніших у світі звукових пультів дозволяє озвучити два повних симфонічних оркестри. Освітлювальний цех налічує понад 150 приборів різного типу. Театр працює з голографічною плівкою та сіткою. А також

Іл. 1. Театр на Подолі. (Арх. О. Дроздов). 2017. [11]

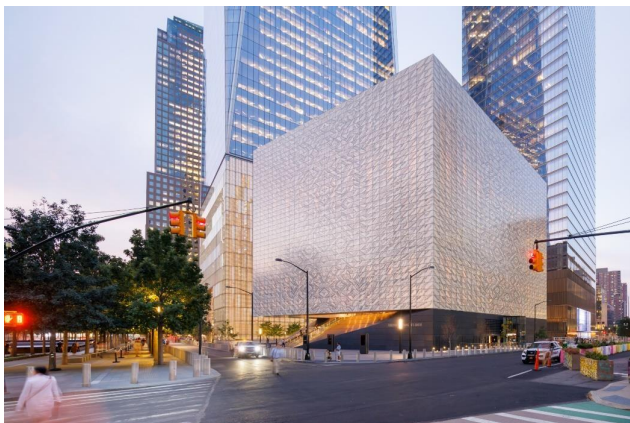
має машини-генератори: диму, туману, вітру, снігу і навіть дощу. 5D ефект забезпечує спеціальна установка з розпилення запахів...» [11].

Як зазначають у своїй статті українські науковиці Юдова-Романова К. та Ю. Аленіна, «...технічне оснащення Театру на Подолі зробило його одним з найсучасніших театрів України...» [1, с. 261]. З допомогою сучасної техніки тут реалізуються сміливі режисерські прийоми та рішення, які посилюють емоційний вплив на глядачів.

Проектуванням трансформуючої архітектури займається одна з провідних архітектурних фірм США – REX, яка, серед іншого, створює універсальні концентрі зали. Наприклад, авторству REX належать наступні сценічні об'єкти:

1. Центр виконавських мистецтв Перельмана у Всесвітньому торговельному центрі у м. Нью-Йорк, США (2017–2023).
2. Центр виконавських мистецтв Ліндемманна при університеті Брауна в м. Провіденс, штат Род-Айленд, США (2017–2023).
3. Театр Ді та Чарльза Вайлі в м. Даллас, штат Техас, США (2009)

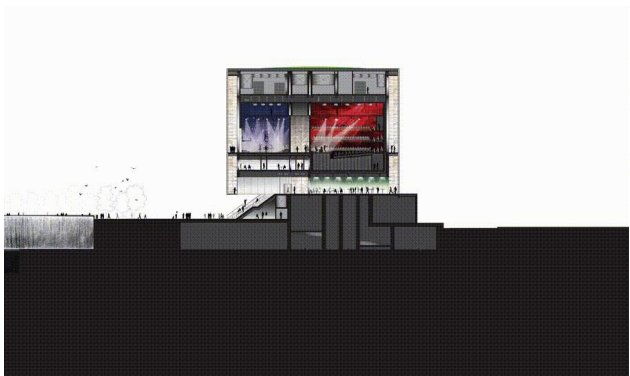
Центр виконавських мистецтв Перельмана у Всесвітньому торговельному центрі у Нью-Йорку, США (іл. 2) є інноваційним сценічним комплексом, що об'єднує у собі низку унікальних можливостей як для митців, так і для глядачів. Зальний простір цієї будівлі може функціонувати як єдиний великий зал з максимальною місткістю 950 осіб. Основною ідеєю цього проєкту є можливість зміни конфігурації та розміщення внутрішніх об'ємів за допомогою трьох рухомих перегородок, що дає можливість створювати різні функціональні зони для різних видів вистав та подій. Переміщення рухомих профілів дозволяє створити з одного простору два або навіть три окремих зали. Ця функція відіграє стратегічно

Іл. 2. Центр виконавських мистецтв Перельмана у Всесвітньому торговому центрі. Нью-Йорк. 2023. [12]

важливу роль у використанні простору та оптимізації його функціональних можливостей. Трансформація стін не обмежується зміною розмірів залу; передбачається можливість трансформації профілів як підлоги, так і стелі.

Окрім можливості поділу загального простору на три великі зали (за допомогою гільйотинних перегородок), існує можливість створити сім додаткових приміщень для виступів, які можуть формувати одинадцять різних конфігурацій, включаючи простір для проведення репетиційних занять. Ці перетворення дають можливість створювати зали, які можуть бути легко адаптовані для різних видів вистав, починаючи від простих експозицій і закінчуючи оперними виставами та симфонічними концертами. Зал може бути обладнаний плоским покриттям для легких театральних вистав або мати спеціальні амфітеатри та партер для більш вишуканих заходів. Таким чином, внутрішні простори залу можуть бути легко адаптовані для задоволення різних потреб та очікувань аудиторії (іл. 3).

Іл. 3. Будівля Центру виконавських мистецтв Перельмана у Всесвітньому торговому центрі. Нью-Йорк. [12]

У своїй статті науковець та архітектор В. Куцевич відзначає: «У сучасному театрі простір зали для глядачів і сцени є одним з важливих інструментів сценографії» [3, с. 244]. Далі він виокремлює та аналізує наступні схеми трансформації залу: «сцена + амфітеатр», «сцена, яка оточена амфітеатрами» («амфітеатр, сцена, амфітеатр», «сцена-ринг»), «зала без крісел і без сцени» [3, с. 244]. Такі схеми знаходять втілення в Центрі Перельмана. Трансформації та адаптації роблять приміщення Центру універсальними та багатофункціональними, здатними задовольнити потреби різних видів мистецтва та культурних подій. Важливим аспектом цього процесу є те, що вони дозволяють створювати унікальні та інноваційні простори, які сприяють розвитку та просуванню сучасної культури й мистецтва. Ключовим елементом цих перетворень є можливість рухати перегородки від зовнішніх стін аудиторії, які можуть служити як транспортні клапани для направлення глядачів до залу або поза ним, а також для блокування доступу всіх, окрім виконавців. Така гнучкість дозволяє створювати різноманітні та інноваційні конфігурації приміщень для виступів та ефективно використовувати простір для різних видів подій і мистецтва. Концепція втілює мету Центру – кинути виклик очікуванням досвіду, забезпечити безпрецедентну гнучкість, сприяти художньому ризику, створювати найбільш технологічно просунуті та цифрові простори для творчих перформансів і залучати місцеву громаду. За словами О. Комишнікової: «...новітні технології у театрі здатні посилювати не лише занурення у твір, пов'язане з творенням потужної ілюзії, а й діалогічну інтерактивність у стосунках твору з реципієнтом...» [5, с. 177].

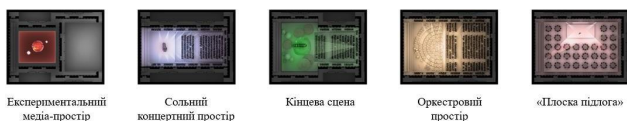
Центр виконавських мистецтв Ліндемманна при університеті Брауна в місті Провіденс, штат Род-Айленд в США (іл. 4) структурно включає в себе головний концертний зал, обладнаний перегородками, що трансформуються. Перегородки дозволяють створити п'ять просторів із різними акустичними та технічними конфігураціями, а також три менші приміщення, призначені для виступів і репетицій. Ця архітектурна структура націлена на те, щоб забезпечити артистів і виконавців інноваційними та функціональними засобами для проведення мистецьких вистав і музичних перформансів, враховуючи різноманітні потреби й жанри.

Окрім того, трансформація внутрішнього простору центру виконавських мистецтв зумовлена різноманітними аспектами, включаючи зміну

Іл. 4. Центр виконавських мистецтв Ліндеманна в університеті Брауна. 2023. [12]

конфігурацій стелі та підлоги, акустичних характеристик і просторового об'єму кожного окремого сегмента. Наявність акустичних перегородок сприяє формуванню активного звукового середовища в кожному з цих сегментів, що дозволяє адаптувати приміщення під конкретні види вистав і виконавських мистецтв. Зокрема, головний концертний зал є центральним приміщенням центру виконавських мистецтв і може бути перетворений у п'ять різних конфігурацій (іл. 5).

Іл. 5. Конфігурації театрального простору у Центрі виконавських мистецтв Ліндеманна. [12]

1. *Експериментальний медіапростір* призначений для сучасних мультимедійних вистав та експериментів. У разі необхідності використання певної конфігурації простору, акустичні перегородки формують специфічну форму, яка створює камерний об'єм. Частина стельових профілів опускається, створюючи індивідуальне акустичне середовище, що ідеально підходить для мультимедійних заходів та експериментальних постановок.

2. *Сольний концертний простір* призначений для індивідуальних виступів. Усі профілі стелі приймають специфічну ламану конфігурацію, а профіль підлоги приймає форму амфітеатру.

3. *Кінцева сцена* розроблена для великих вистав, зокрема й оперних. Для досягнення ідеальних акустичних вимог для цього типу вистав змінюється лише конфігурація профілю підлоги головної сцени: вона стає більш пологою, що сприяє кращому звучанню.

4. *Оркестровий простір* призначено для проведення оркестрових концертів, тому для забезпечення ідеального звучання інструментів акустичні

стіни максимально розширюються, а профілі стелі піднімаються вище та змінюють конфігурацію.

5. *«Пласка підлога»* забезпечує гнучкий простір для різних заходів. Під час використання пласкої підлоги, конфігурація профілів на стелі має двоскатне нахилання, щоб забезпечити рівномірний розподіл звуку у всьому приміщенні та забезпечує необхідні умови для різних видів вистав і подій.

Ці трансформації дозволяють максимально використовувати акустичні можливості приміщення для створення найкращого звучання залежно від специфіки кожного виступу чи події. Про це зазначає О. Комишнікова: «Модифікація театру під впливом технологій дозволяє подивитися на традиційний вид мистецтва під незвичним кутом зору, заново ставлячи питання про його сутність» [5, с. 177].

У статті М. Крипчука про прийоми трансформації в сценографії ХХ ст. відзначається: «... головною особливістю розвитку театру ХХ століття стало створення не лише трансформованої сцени, а й трансформованої глядацької зали. Це рішення було стимулом для появи універсального синтетичного театру...» [4, с. 465]. В цьому контексті варто зазначити, що Центр Ліндеманна впровадив нову та революційну типологію мистецтва, яка передбачає розміщення п'яти різних конфігурацій сценічної аудиторії (і безлічі потенційних допоміжних режимів) в єдиному просторі. Ця інноваційна система забезпечує фізичну та акустичну модуляцію всіх шести поверхонь головного залу, що має форму коробки, за допомогою як автоматизованого, так і ручного обладнання для виступів. Зазначені шість поверхонь включають:

1. *Стіни*. Система включає п'ять порталів для сидіння та периметральне кільце, обладнане висувними акустичними шторами. Це дозволяє змінювати розташування та акустику аудиторії відповідно до вимог різних видів вистав і виконавських мистецтв.

2. *Стеля*. Усього сорок регульованих панелей акустичних відбивачів, сім моторизованих інженерних рейок та три освітлювальні мости комплексно використовуються для керування акустикою та освітленням у залі. Ця інфраструктура гарантує оптимальні умови для вистав та виступів.

Поверхові об'єкти. Для забезпечення рухливості та зміни рівнів підлоги та сидінь, використовуються двоступеневі ліфти, три сидячі вагонні підйомники, а також численні сценічні стояки та сидячі вагони. Ця інфраструктура дозволяє легко

адаптувати приміщення до конкретних потреб та вимог.

Театр Ді та Чарльза Вайлі в Далласі, штат Техас, США (іл. 6) є винятковим об'єктом у світі театрального мистецтва завдяки своєму інноваційному підходу до організації простору.

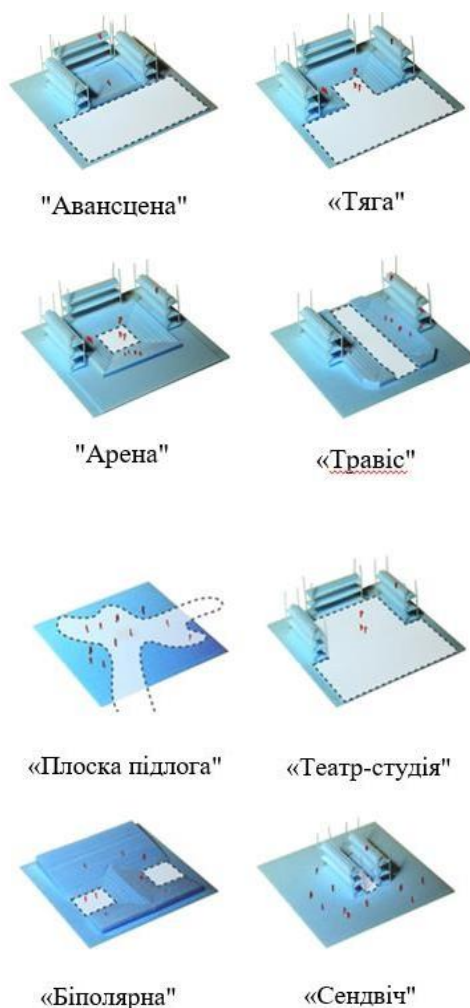

Іл. 6. Розріз театру Ді та Чарльза Вайлі. Даллас. 2009. [12]

Десятирівнева структура вражає своєю нестандартністю та вертикальною організацією, радикально переосмислюючи традиційну форму театрального приміщення. Гнучкість об'ємно-просторового вирішення цієї будівлі дозволяє проводити широкий спектр подій, включаючи класичні та експериментальні драматичні вистави, танцювальні виступи та музичні події, привертаючи світових виконавців і танцювальні колективи. Унікальні простори на різних рівнях будівлі створюють різноманітні драматичні зони для проведення спеціальних заходів, що робить цей театральний об'єкт особливо цікавим для наукового дослідження та аналізу. Ця стратегія перетворює будівлю на одну велику «театральну машину», на що звертає увагу В. Куцевич, зазначаючи, «що в ході еволюції театру його сцена перетворилася в складний механізм, до якого входить величезна кількість спеціальних пристосувань, які дозволяють реалізувати задуми сучасних режисерів, архітекторів, художників. При цьому велике значення для новітньої сценографії має театральне технологічне обладнання» [5, с. 246]. М. Крипчук у своїй науковій статті робить висновок: «завдяки можливості втілити ідею пластичного трансформованого сценічного простору сценографія ХХ століття стала здатною реалізувати найсміливіші режисерські концепції» [4, с. 462].

Трансформація театрального простору є унікальним процесом, що відбувається в межах

одного залу. За допомогою системи підйомників об'єм театрального залу може набувати восьми різних конфігурацій (іл. 7).

Іл. 7. Конфігурації театрального простору театру Ді та Чарльза Вайлі. Даллас. 2009. [12]

1. *«Авансцена»*. Це механізм трансформації театрального простору, який поділяє об'єм на дві рівні частини. Він реалізується за допомогою рухів балконів та перетворення частини партеру на сцену. Ця конфігурація спрямована на створення динамічного та інтерактивного середовища для глядачів.

2. *«Тяга»*. У цій варіації трансформації партер розширюється вздовж периметра, створюючи в центрі сцени зону для максимальної взаємодії з глядачами. У центрі партеру з'являється додатковий сценічний простір. Така конфігурація забезпечує можливість безпосередньої участі глядачів у виставі та їхнє глибше занурення в події на сцені.

3. *«Арена»*. У цьому випадку театральний простір формується завдяки розташуванню сцени по центру, а навколо – місця для глядачів. Суть

полягає в замиканні профілів партеру в суцільну структуру «арени».

4. «Травіс». Ця конфігурація передбачає підняття балконів з тильного боку, формуючи подіум з амфітеатром. Цей механізм трансформації спрямований на збільшення видовищності та покращення взаємодії між виконавцями та глядачами.

5. «Пласка підлога». Система театрального простору, де всі структурні елементи залу інтегруються в єдину коробку. Ця варіація дозволяє навіть проводити спортивні події у трансформованому приміщенні.

6. «Театр-студія». У цьому варіанті партер піднімається, і на його місці формується продовження сцени, оточене балконами. Ця конфігурація сприяє взаємодії між артистами та аудиторією, створюючи атмосферу театральної студії.

7. «Біполярна конфігурація». Профілі амфітеатру замикаються у трьох точках, утворюючи дві компактні сцени. Ця конфігурація спрямована на створення біполярної динаміки в театральному просторі, що підкреслює контраст та взаємодію різних сценаріїв.

8. «Сендвіч». Це просторовий та інтерактивний підхід до трансформації театрального середовища, де балкони розташовуються всередині залу, створюючи вільний простір і маленький подіум для виступів.

В. Куцевич, проаналізувавши різні архітектурні об'єкти, в яких застосовуються просторові трансформації театральних і сценічних залів, доходить висновку, що «отримана функціональна

гнучкість дає можливість змінювати і варіювати архітектурно-планувальну організацію приміщень комплексу для глядачів та демонстраційного комплексу театрів» [5, с. 246].

Висновки і перспективи використання результатів дослідження. У процесі дослідження трансформації універсальних театральних залів для адаптації до різних видів вистав виявлено, що інноваційні підходи до створення адаптивних просторів у театрах мають значний потенціал подолання обмежень архітектурних параметрів та задоволення потреб сучасних постановок. Трансформація таких залів використовує широкий спектр технічних рішень, зокрема рухомі сидіння, змінні сценічні платформи та вдосконалені системи звукозапису й освітлення, що сприяє створенню адаптивних просторів, здатних відповідати різноманітним потребам та вимогам театральних вистав. Інноваційні підходи до розвитку театральної сфери через впровадження сучасних технологій та концепцій створюють нові перспективи для піднесення та збагачення театрального досвіду. Ці інновації відкривають широкий спектр можливостей у створенні театральних постановок, які включають інтерактивні елементи, мультимедійні ефекти та експериментальні формати.

Отже, розвиток і трансформація універсальних театральних залів є ключовими елементами створення новаторських просторів, що розширюють можливості для проведення різноманітних вистав і забезпечують незабутній театральний досвід.

Список використаних джерел

1. Юдова-Романова К., Алєніна Ю. Модернізація театрального простору: сучасний вітчизняний мистецтвознавчий контекст. *Народознавчі зошити*. 2019. № 1 (145). С. 259-265. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2019-1/32.pdf> (дата звернення: 03.10.2024).
2. Алішер А. В. Мистецтвознавча динаміка театральної сценографії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2021. № 2. С. 170-175.
3. Куцевич В. Прийоми просторової трансформації сучасних театрів. *Архітектура будівель і споруд*. 2023. № 67. С. 241-251. URL: <http://archinform.knuba.edu.ua/article/view/296168/289267> (дата звернення: 23.07.2024).
4. Крипчук М. Прийом трансформації в сценографії ХХ століття. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 8. с. 461-464. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/14862> (дата звернення: 08.04.2024).
5. Камишнікова О. Театр у добу високих технологій: трансформація традиційної форми. *Сучасні літературознавчі студії. Постгуманізм та віртуальність: літературні виміри*. 2013. Вип.10. С. 172-178.
6. Карповець М. Перформативна природа соціальної реальності. *Гуманітарний часопис*. Острог: Видавництво НаУ ОА, 2017. № 3-4. С. 50–60. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162041177.pdf> (дата звернення: 05.06.2024).
7. Степанова О.А. Видовищність, святковість, театральна умовність, їх роль у сценічному мистецтві. *Сценічне мистецтво: домінуючі проблеми художньо-творчих процесів: матеріали Всеукраїнської наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та магістрантів*. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. 199 с. - с. 79. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Materialy_konferencziyi_2021_scenichne_mystecztvo_vurg.pdf (дата звернення: 03.10.2024).
8. Тулузов І.Г. Мультимедійні засоби в сучасному сценічному мистецтві. *Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр спеціальності 026 «Сценічне мистецтво»*. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. 2020 р. 97 с.

9. Іващенко І.В., Стрельчук В.О. Театральне мистецтво в умовах глобалізаційних процесів. *Сценічне мистецтво: домінуючі проблеми художньо-творчих процесів*: матеріали Всеукраїнської наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та магістрантів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. 199 с. - с. 70. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Materialy_konferenciyi_2021_scenichne_mystecztvo_vypr.pdf. (дата звернення: 11.06.2024).
10. Шелепко Т.П. Соціокультурна трансформація українського театру в період російсько-української війни 2014-2022 років. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра спеціальності 03 «Культурологія». Національний університет «Острозька академія». 2022. 86 с.
11. Театр на Подолі [Сайт]. URL: <https://theatreonpodol.com/theater/> (дата звернення: 11.06.2024).
12. REX - архітектурна та дизайнерська фірма [Сайт]. URL: rex-ny.com .(дата звернення: листопад,2023).

References

1. Yudova-Romanova K., Alenina Y. Modernization of Theater Space: Contemporary Domestic Art History Context. *Narodoznavchi Zoshyty*. 2019. No. 1 (145). pp. 259-265. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2019-1/32.pdf> (accessed: 03.10.2024).
2. Alisher A. V. The Artistic Dynamics of Theater Scenography. *Bulletin of the National Academy of Leadership in Culture and Arts: Scientific Journal*. 2021. No. 2. pp. 170-175.
3. Kutsevych V. Techniques for Spatial Transformation of Modern Theaters. *Architecture of Buildings and Structures*. 2023. No. 67. pp. 241-251. URL: <http://archinform.knuba.edu.ua/article/view/296168/289267> (accessed: 23.07.2024).
4. Krypchuk M. Transformation Techniques in 20th Century Scenography. *International Scientific Journal «Grail of Science»*. 2021. No. 8. pp. 461-464. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/14862> (accessed: 08.04.2024).
5. Kamyshnikova O. Theater in the Era of High Technologies: Transformation of Traditional Form. *Modern Literary Studies. Posthumanism and Virtuality: Literary Dimensions*. 2013. Issue 10. pp. 172-178.
6. Karpovets M. Performative Nature of Social Reality. *Humanitarian Journal*. Ostroh: National University of Ostroh Academy Publishing House, 2017. No. 3-4. pp. 50–60. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162041177.pdf> (accessed: 05.06.2024).
7. Stepanova O. A. Spectacle, Festivity, Theatrical Convention, Their Role in Stage Art. *Stage Art: Dominant Issues of Artistic and Creative Processes: Materials of the All-Ukrainian Scientific Conference of Research and Teaching Staff, Doctoral Candidates, Postgraduate Students, and Master's Students*. Kyiv: Publishing Center of KNUKіM, 2021. 199 p. - p. 79. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Materialy_konferenciyi_2021_scenichne_mystecztvo_vypr.pdf (accessed: 03.10.2024).
8. Tuluzov I. G. Multimedia Tools in Contemporary Stage Art. Master's Thesis for the Degree of Master of Specialty 026 "Stage Art". National Academy of Leadership in Culture and Arts. 2020. 97 p.
9. Ivashchenko I. V., Strelchuk V. O. Theater Art in the Context of Globalization Processes. *Stage Art: Dominant Issues of Artistic and Creative Processes: Materials of the All-Ukrainian Scientific Conference of Research and Teaching Staff, Doctoral Candidates, Postgraduate Students, and Master's Students*. Kyiv: Publishing Center of KNUKіM, 2021. 199 p. - p. 70. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Materialy_konferenciyi_2021_scenichne_mystecztvo_vypr.pdf (accessed: 11.06.2024).
10. Shelepko T. P. Sociocultural Transformation of Ukrainian Theater During the Russian-Ukrainian War of 2014-2022. Master's Thesis for the Degree of Master of Specialty 03 «Cultural Studies». National University «Ostroh Academy». 2022. 86 p.
11. Theater on Podil [Website]. URL: <https://theatreonpodol.com/theater/> (accessed: 11.06.2024).
12. REX - Architectural and Design Firm [Website]. URL: rex-ny.com (accessed: November, 2023).

Подано до редакції 15.05.2024